

INVESTIGAR SOBRE GÈNERE DES DE MÚLTIPLES DISCIPLINES

PERFILS, COMPROMISOS I INTERRELACIONS EN UN GRUP INTERDISCIPLINARI

MARINE BUET

Una de les dificultats més grans que es troben en el treball interdisciplinari és la de poder concentrar-se al voltant d'un projecte comú, quan els esforços i les jerarquies no van en una mateixa direcció. En aquest article es descriu un grup en particular, el Genre Egalité et Mixité, i el seu funcionament. Aquest grup d'investigació interdisciplinari sobre gènere en l'educació, nascut en la Universitat de Lió, treballa la qüestió en tres eixos: la formació del professorat, la recerca científica i la creació d'una biblioteca especialitzada. Com que procedeixen de diverses disciplines, les i els investigadors tenen perfils diferents i, en conseqüència, distintes concepcions del feminisme, fet que dota de singularitat el grup.

Paraules clau: gènere, investigador, feminisme, interdisciplinarietat, França.

L'any 2000 va nàixer, en la Universitat Claude Bernard Lyon 1 – Institut Universitari de Formació de Mestres (IUFM) de Lió, el grup d'investigació interdisciplinari Genre Egalité et Mixité (GEM). Com expliquen en la seua pròpia pàgina web (Genre Egalité et Mixité, 2012), la seua missió és la de «plantejar propostes de formació ambiciosos al professorat i futur professorat [...] en matèria d'educació en la igualtat entre nenes i nens». A més, els seus treballs de recerca se centren en «qüestions de coeducació i igualtat de gènere en l'escola en diverses disciplines». Partint d'aquesta base, el GEM es proposa intervenir en tres eixos principals: la formació de professorat i futur professorat (de primària i secundària), la investigació científica i la creació d'una biblioteca especialitzada en gènere i educació. El seu caràcter informal i educatiu el converteix en una especialitat única a França. Al llarg d'aquest article s'analitza aquesta singularitat, començant amb algunes hipòtesis sobre el seu funcionament i acabant amb reflexions sobre el futur.

L'interès de l'autora per la manera com els perfils, els compromisos i les interrelacions dels investigadors de disciplines diverses estructuren el GEM naix arran de la participació en aquest grup el 2013. En l'anàlisi que ací es presenta, que parteix de l'observació i de les entrevistes a les persones integrants del GEM, se segueixen dos eixos principals: el primer es refereix

Què és Genre Egalité et Mixité?

- Grup d'investigació interdisciplinari de la Universitat Claude Bernard Lyon 1 – IUFM de Lió.
- Naix l'any 2000.
- Format per set catedràtics (quatre dones i tres homes) i un ATER (adjunt temporal docent i investigador).
- Estudia i investiga el gènere en les escoles en diverses disciplines (història, economia, cinematografia, llengües, filosofia, sociologia, arts visuals, activitats físiques...).

«EL GRUP GENRE EGALITÉ ET MIXITÉ ES PROPOSA INTERVENIR EN TRES EIXOS PRINCIPALS: LA FORMACIÓ DE PROFESSORAT I FUTUR PROFESSORAT, LA INVESTIGACIÓ CIENTÍFICA I LA CREACIÓ D'UNA BIBLIOTECA ESPECIALITZADA EN GÈNERE I EDUCACIÓ»

a les socialitzacions plurals i als compromisos com a factors determinants dels perfils i de les trajectòries dels investigadors; el segon se centra directament en la interdisciplinarietat del GEM.

■ SOCIALITZACIÓ, MILITÀNCIA GENERAL I SENTIMENT D'ADHESIÓ AL FEMINISME

En les trajectòries o perfils dels integrants del GEM es van identificar diversos punts de convergència. Tots els membres del grup van tenir una socialització escolar o universitària semblant, ja que tots ells han arribat a obtenir un doctorat. A més, totes aquestes persones van transitar relativament bé l'etapa d'educació formal que, en paral·lel, va rebre suport econòmic o moral de les seues famílies, la qual cosa de vegades va originar una pressió important per a assolir un nivell d'estudis superior.

Succeeix una cosa semblant amb la transmissió del compromís militant o feminista. Dos membres del grup van créixer en una família d'ideologia esquerrana. Els altres cinc investigadors van conèixer l'ambient de la militància més tard. Per a Liane Henneron (2005, pp. 98 i 99), la «transmissió familiar» és important, «encara que no hi ha correlació entre el fet de tenir una mare feminista i fer-se militant». No obstant això, «sovint es troba un model femení significatiu: la mare, l'àvia, la tia o fins i tot la mestra». D'acord amb això, algunes de les investigadores del GEM reconeixen l'impacte de la influència de les seues mares en les seues decisions, en el seu compromís polític, acadèmic i grupal, i també en el fet d'haver ingressat en un grup d'aquestes característiques.

De totes maneres, el feminisme no és un passatge obligatori per a integrar un grup d'investigació de gènere. Cinc membres es consideren feministes, però els altres dos es defineixen més fàcilment com a «humanistes», i rebutgen el qualificatiu de «feminista» tant en el pla personal com en el professional. La definició que cadascun dona al feminisme (i a les feministes) se situa entre la militància i l'extremisme, i varia considerablement fins a fer una distinció entre un «feminisme masculí» i un «feminisme femení», considerant que el «feminisme femení» és quelcom que es viu pel cos i les experiències. Així, dins del grup difereixen tant el sentiment de feminisme com la definició que en fan. La perspectiva de gènere permet afinar l'anàlisi. En termes generals els membres més involucrats són les dones que es declaren feministes i que fan de les problemàtiques de gènere una qüestió d'investigació omnipresent. Així, sembla que el nivell de compromís i participació depèn del grau de sensibilització al feminisme. És a dir, a major consciència feminista, major implicació.

Jesus Ciscar

Totes les persones que formen el grup Genre Egalité et Mixité van tenir una socialització escolar i universitària semblant. Tots els membres han arribat a obtenir un doctorat i, a més, durant tota l'etapa d'educació formal van rebre suport econòmic o moral de les seues famílies.

■ EL DIFÍCIL EQUILIBRI ENTRE EL COMPROMÍS FEMINISTA I LA INVESTIGACIÓ MÉS NEUTRAL

Després de reflexionar sobre els perfils, convé analitzar quin impacte té la participació política o militant dels investigadors i investigadores en l'objectivitat dels seus treballs. Sembla difícil separar la implicació personal o militant de l'activitat purament científica. A què fem referència quan parlem d'un sentiment feminista per a un científic o científica? Podem mantenir-nos neutrals quan abordem les qüestions de gènere i ens sentim feministes? On acaba la militància i on comença el treball científic? Un científic pot intervenir en esdeveniments organitzats per associacions feministes?

Sis dels set membres del GEM tenien o tenen encara una activitat militant (siga en ONG, partits polítics, sindicats...); d'aquests, dues persones practicaven només la militància feminista. Però per a tres dels integrants del grup, la militància –especialment la feminista– representa un aspecte negatiu que arriba a deslegitimar la paraula del científic. Ens trobem, doncs, amb una concepció diferent, quasi oposada, de la manera d'abordar les problemàtiques de gènere en un mateix grup d'investigació. És possible destacar tres perfils:

MÈTODE

Si bé no hi ha correlació entre el fet de tenir una mare feminista i fer-se militant, sí que és freqüent trobar un model femení de referència, com la mare, l'àvia, la tia o la mestra. En la fotografia, Emmeline Pankhurst (1858-1928), una de les fundadores del moviment sufragista britànic, arrestada davant del palau de Buckingham al maig de 1914 quan tractava de presentar una petició de llei davant del rei Jordi V.

el feminista i militant, fortament compromès personalment i professionalment amb les problemàtiques de gènere; el militant, feminista o no, més aviat en posició neutral dins del grup; i finalment el no militant, que rebutja l'etiqueta «feminista» i el compromís del qual és quasi inexistent. Ara bé, hi hauria estudis de gènere si no hi haguera investigadors i investigadores feministes?

■ CARRERA DOCENT, ADMINISTRATIVA I CIENTÍFICA

El personal investigador ha d'afrontar tres tipus de carreres: la carrera docent, la carrera administrativa i la carrera científica. Ha d'entendreixir-les, gestionar-les i integrar-les en una ocupació de temps complet. Cada persona que es dedica a la recerca ha d'adaptar el seu calendari a aquestes tres activitats, quatre si hi inclouem la llar familiar. La carrera docent permet disposar d'un sou per a viure. L'administrativa, menys conegu-

da, representa una important càrrega de treball: com més responsabilitats té l'investigador, més augmenta aquest cúmul de tasques. Finalment, la part científica continua essent el cor de la professió. La investigació, especialment quan està relacionada amb l'activitat en un laboratori, representa una pressió important per a cadascun dels professionals. L'obligació de publicar és un fet que cal tenir en compte en aquesta triple activitat, ja que és el que ofereix una legitimitat com a investigador. Dins del GEM també s'ha d'organitzar el temps entre les responsabilitats pròpies del grup, la militància i la producció científica. Això es reflecteix en la tipologia de perfils establida en l'apartat anterior.

■ DIFERENTS SOCIALITZACIONS SEGONS LES DISCIPLINES

Cada disciplina s'interessa pel gènere i les seues problemàtiques de manera diferent, amb més o menys facilitat. No obstant això, en termes d'activitat, els investigadors estan lluny d'incorporar una perspectiva de gènere en totes les seues activitats científiques. De tots els integrants del GEM, una sola persona es va comprometre a fer-ho. Aquesta catedràtica és una militant feminista i la més compromesa en les activitats del grup.

Però què aporta el gènere a les disciplines? És diferent el seu impacte en funció de la disciplina? Òbviament, la introducció d'una perspectiva de gènere sistemàtica no està en la pràctica de tots. Així, «les in-

vestigadores (i més tard els investigadors) implicades estan motivades per qüestions polítiques com ara els drets de les dones i per una cerca d'igualtat (social, econòmica, política) entre els sexes, en part, deguda només a la potenciació dels estudis de gènere i el seu arrelament en el camp

acadèmic, que genera necessàriament motivacions professionals rellevants en la carrera –però l'enfocament és clarament científic, i se sotmet a les mateixes regles epistemològiques que les altres àrees d'investigació en ciències socials» (Gothuey et al., 2012).

«EL FEMINISME NO ÉS UN PASSATGE OBLIGATORI PER A INTEGRAR UN GRUP D'INVESTIGACIÓ DE GÈNERE»

■ PERSPECTIVES I REALITATS DEL GEM

Aquest grup d'investigació navega entre tres objectius principals de treball: l'ensenyament, la recerca i la biblioteca o centre de documentació, a més de temes actuals institucionals i personals.

Quant a la faceta docent, en els seus començaments el GEM va establir un programa de formació per al professorat o futur professorat. Aquesta iniciativa es va

Jesús Ciscar

El vessant científic continua essent el cor de la professió del personal investigador. Especialment quan està relacionat amb l'activitat en un laboratori, la investigació representa una pressió important per als professionals.

dur a terme durant els primers deu anys del grup, però després va ser delmada per la «masterització» de la formació i la vinculació directa de l'IUFM¹ a la universitat. Així doncs, aquesta «masterització» va representar el tancament dels IUFM i el descens de les activitats en què participava el GEM.

Pel que fa al segon eix, la recerca, no apareix com una prioritat. En termes de producció, el GEM tan sols va publicar un llibre, *A l'école des stéréotypes* (L'Harmattan, 2013). Dirigit per Christine Morin-Messabel i Muriel Salle, és el resultat d'una col·laboració entre diversos investigadors, on cadascun va redactar un capítol. Això no correspon exactament a un treball interdisciplinari, sinó que el més ajustat seria parlar de pluridisciplinarietat. Mentre que la interdisciplinarietat apunta a la confrontació i a l'intercanvi de punts de vista entre disciplines sobre un tema d'investigació en comú, la pluridisciplinarietat es correspondria amb l'estudi d'un objecte d'una sola i mateixa disciplina per diverses disciplines alhora (Nicolescu, 2002). A més del llibre *A l'école des stéréotypes*, es van organitzar dos col·loquis. Això representa poca activitat per als setze anys que té el grup, la qual cosa qüestiona la seua existència i l'interès de participació dels seus membres.

¹ Els IUFM eren els centres de formació de professionals de l'educació a França. El 2012 van ser reemplaçats per les Escoles Superiors del Professorat i de l'Educació (ESPE).

Quant a l'objectiu de crear una biblioteca «feminista», va donar per resultat la conformació del fons Aspasia², una col·lecció de documents relacionats amb la història de les dones i les qüestions de gènere en humanitats i ciències socials, principalment en l'àmbit de l'educació. Aquest fons representa la matriu del grup GEM i constitueix una biblioteca única a França per la seua magnitud (més de 43.000 llibres i revistes especialitzats en francès, anglès, alemany, espanyol, italià i portuguès). Ubicada en l'Escola Superior del Professorat i de l'Educació (ESPE) de Lió, aquesta biblioteca pateix avui falta de reconeixement per part de la universitat i d'altres entitats, fet que dificulta l'obtenció de fons i una estratègia clara de funcionament.

Encara que els tres objectius d'acció del grup no han evolucionat gaire en els seus setze anys d'existència, el GEM sí que va anar canviant en funció del context, així com els seus membres. Els moviments dins del grup, i especialment la marxa de la professora fundadora el 2010, han tingut un fort impacte sobre la seua dinàmica. Avui sembla que no tots els membres del grup tenen la mateixa concepció del futur, i pocs d'ells s'imaginen continuar a llarg termini.

■ L'EFFECTE DE LES JERARQUIES

Abans de comprovar els diferents objectius i compromisos, vaig voler entendre el paper que poden exercir les jerarquies o lideratges entre els diferents investigadors. Així, podríem parlar de:

- Jerarquia disciplinària: relacionada amb el coneixement de les qüestions de gènere, la facilitat d'integrar-les a la seua disciplina i la comprensió de la seua disciplina pels altres membres del grup.
- Jerarquia per l'antiguitat: en funció de la data d'entrada al grup, se'ls atorga més legitimitat, prioritat a l'hora de prendre la paraula i fer escoltar la seua veu.
- Jerarquia per la generació: encara que l'edat no apareix com un determinant particularment visible, la generació permet explicar alguns comportaments. Aquesta variable té sobretot un impacte sobre la definició del feminisme i la manera de viure'l. Els membres que eren joves en els anys setanta estan més polititzats i a l'esquerra, són més radicals i impulsen els seus adeptes a l'acció, a prendre la paraula i a posicionar-se, tot i que la resta no sempre ho entén. L'edat té un impacte també en l'ús de les noves tecnologies i, en conseqüència, en la publicitat que es fa del GEM.
- Jerarquia per l'estatus: no sols per la diferència d'estatus universitari que existeix entre els catedràtics i els

² <http://portaildoc.univ-lyon1.fr/bibliotheques/nos-sites-/aspasia-620673.kjsp>

ATER, sinó també en funció de la manera d'entrar al grup (amb el suport de la fundadora o sense) i l'evolució de la seua posició dins d'aquest.

- Jerarquia per l'actitud intra i intergrup: és sens dubte el que més influeix en les posicions que s'ocupen dins del grup. Entenem per actitud el grau de compromís però també la manera de treballar en equip i de representar el GEM fora. De fet, com més s'hi involucra l'investigador més es reforça la seua posició dins del grup, de manera que se sent legitimat per a prendre la paraula en nom de l'equip. Al mateix temps, una excessiva militància i un feminisme radical poden causar un aïllament del grup, així com falta de legitimitat.

■ COMUNICACIÓ, HARMONIA I AMBICIÓ

Llavors per què pertànyer a aquest grup si la seua activitat científica no és significativa i hi ha molta competència «negativa» entre els seus membres?

En primer lloc, és important saber que les persones que trien seguir la professió d'investigador tenen poques oportunitats de treball en la universitat; entrar en el GEM n'és una.

En cadascuna de les entrevistes realitzades a les persones integrants del GEM destaca el sentiment de benestar. L'aspecte «pluridisciplinari» porta la seua quota de beneficis: és apassionant i tranquil·litzador alhora, la qual cosa evita tota forma de competitivitat negativa dins la mateixa disciplina.

D'altra banda, la formació de gènere és també un dels *leitmotiv* d'alguns membres del grup i per aquesta raó busquen pertànyer al GEM. I més enllà d'això, el GEM ofereix la possibilitat de formar-se en les problemàtiques de gènere en l'educació gràcies als membres ja presents. En alguns casos representa un trampolí professional gràcies a la participació en col·loquis i conferències i a la trobada amb nous professionals. A més, impartir cursos en la universitat porta aparellat un benefici econòmic i curricular.

La naturalesa de les relacions entre els membres (estrictament professional i amistosa) es pot veure de manera heterogènia des de fora. Les reunions són poc freqüents (menys d'una vegada al mes). Cada integrant està ocupat en la seua triple carrera i això fa difícil organitzar sessions productives. Als membres no els fa res admetre que només es coneixen de manera superficial i també admeten que tenen visions molt diferents en matèria de gènere i que això genera conflictes entre les perso-

nes més involucrades, sobretot en relació a les jerarquies que hem mencionat anteriorment. És important remarcar que hi ha llibertat per a integrar el grup i que només es requereix participar regularment en algunes jornades o reunions del GEM. Aquesta llibertat facilita la inversió i involucració en el grup, però pot ser un fre per a les relacions socials, les aportacions teòriques i els valors que difereixen en funció de les persones.

■ EN CONCLUSIÓ

Per resumir aquest treball explorador podem destacar que les debilitats del GEM són una excessiva llibertat d'implicació, poca exigència de participació o producció, poca visibilitat del grup i del seu treball, la debilitat de la institució IUFM i les trajectòries dels membres, i l'eixida de la professora fundadora. A més, la falta d'un projecte comú constitueix una amenaça per al GEM. No obstant això, la llibertat d'implicació i la varietat de perfils també podrien representar una fortalesa del grup, així com els valors compartits. Les oportunitats que es presenten són les d'investigar, unir-se a altres entitats semblants, implicar joves investigadors i investigadores, unir la biblioteca Aspasia a altres i convertir la militància i implicació actual en una major activitat. No obstant això, sense una estructura clara en la seua activitat pluridisciplinària, el futur del grup sembla complicat, sobretot si veiem l'efecte del context institucional. El GEM, que va dependre durant molt de temps de la seua professora fundadora, apareix avui orfe i incapaç de crear un projecte comú que aplegue investigadors amb valors i interessos compartits. ⊕

REFERÈNCIES

- Genre Egalité et Mixité. (2012). *L'équipe*. Consultat el 24 de maig, 2013, en <http://gem.hypotheses.org/sample-page/lequipe-3>
- Gothuey, J., Morales, Q., Oudin, F., Pierre, T., Sinigaglia, J., & Sinigaglia-Amadio, S. (2012). *Enquêteur sur le genre. Terrains et pratiques*. Nancy: Presses universitaires de Nancy.
- Henneron, L. (2005). Être jeune féministe aujourd'hui: Les rapports de génération dans le monde féministe contemporain. *L'Homme et la Société*, 158, 93-111. doi: 10.3917/lhs.158.0093
- Nicolescu, B. (2002). Multi, inter et transdisciplinarité. *Science et Conscience*, 4.

Marine Buet. Màster en Avaluació i Seguiment de Polítiques Públiques en l'Institut d'Estudis Polítics de Lió (França). Ha treballat com a consultora especialitzada en l'avaluació de polítiques socials i mèdiques, sobretot en relació a discapacitats, gerontologia i protecció de la infantesa. Té un interès particular per les problemàtiques de gènere i és autora d'un llibre sobre la interdisciplinarietat en un grup d'investigadors en el gènere, *Interdisciplinarietat au sein d'un groupe de recherche sur le genre*, publicat a l'agost de 2016.